

De Bijbel kan niet zonder kanttekeningen

Vier jaar na de publicatie van de Nieuwe Bijbelvertaling is er nu de NBV Studiebijbel. Dat is een mooi boek geworden: fraai van vorm en degelijk van inhoud. Men heeft er duidelijk de tijd voor genomen om er een verantwoorde uitgave van te maken, die net als de nieuwe vertaling een flinke tijd mee kan. De vraag dringt zich echter op – na het verkoopsucces van de NBV – of het wel verantwoord was om op zo grote schaal een Bijbelvertaling te verspreiden zonder deze goede uitleg daarbij.

Wel of geen aantekeningen?

De vertalers die in de zeventiende eeuw werkten aan de Statenvertaling waren ervan overtuigd dat zij hun werk pas goed konden doen als zij naast een zo getrouw mogelijke overzetting van de tekst vanuit de grondtalen in het Nederlands in de kantlijn een toelichting op die vertaling zouden geven. Zo konden onduidelijkheden worden weggenomen en werd de samenhang tussen de verschillende boeken binnen de Bijbel versterkt. Een Bijbel met aantekeningen was dus in orthodox Protestantse kringen een vertrouwd verschijnsel.

In de Bijbelgenootschappen die vanaf het begin van de negentiende eeuw enthousiast aan het werk gingen om de Bijbel in zoveel mogelijk handen te krijgen bestond er daarentegen een grote huiver ten aanzien van dit soort kanttekeningen. Het devies van de invloedrijke British and Foreign Bible Society was de uitgave van de Bijbel 'without note or comment'. Dat had vooral te maken met de angst dat de Bijbel zelf niet voldoende aan het woord zou komen, omdat de voortdurend met elkaar van mening verschillende theologen al te nadrukkelijk hun eigen accenten zouden leggen. Er zat ook de goed Protestantse gedachte achter dat de gelovige lezer heel goed zelf de oorspronkelijke bronnen van het geloof kan raadplegen, zonder tussenkomst van de kerkelijke traditie. Men zette zich daarmee af tegen de Rooms-Katholieke opvatting dat de Bijbel niet zonder meer in handen van de gewone gelovigen gegeven mag worden. Rooms-Katholieke Bijbelvertalingen werden daarom altijd voorzien van aantekeningen met verwijzingen naar de kerkelijke leer.

Het (voornamelijk Protestantse) Nederlands Bijbelgenootschap heeft lange tijd de lijn 'without note or comment' gevolgd. In de uitgaven werden op zijn hoogst verwijzingen naar andere Bijbelteksten opgenomen. Pas in 1998 durfde men een uitgave met aantekeningen aan en dat betrof dan alleen nog maar de Groot Nieuws Bijbel. Dat is een vertaling in de omgangstaal, bedoeld voor een eerste kennismaking met de Bijbel. In de vertaling zelf zit daarom zelf al de nodige uitleg en de stap naar het gebruik van aantekeningen naast de tekst is dan niet groot.

Nauwelijks aantekeningen in de NBV

Wie de in 2004 uitgegeven NBV opslaat ziet dat er nauwelijks aantekeningen in staan. Er zijn geen verwijzingen naar andere tekstplaatsen, zoals in de NBG vertaling uit 1951. Men vindt slechts af en toe een opmerking over een variant in de grondtekst, over een woordspel of over een afwijkende nummering. Tijdens het werk aan de vertaling is herhaaldelijk voorgesteld om meer informatie te bieden in de kantlijn. Vertalers wilden graag uitleggen hoe ze bepaalde moeilijke keuzes hadden gemaakt. In sommige gevallen hadden ze liever helemaal niet willen kiezen en de andere mogelijkheid ook genoemd. Er zou ook nog veel meer te melden zijn over het spelen met woorden en klanken. De stelregel was echter: 'Alle problemen die de vertalers bij het vertalen tegenkomen, worden in de vertaling zelf opgelost'. De NBV is – zo luidde een ander principe – bedoeld om voor te lezen en er mag geen verschil zijn tussen wat de lezer te zien en de hoorder te horen krijgt. Ook speelde hier mee dat vanaf het begin betoogd is dat bij de NBV het vertalen voor de theologie uit gaat. Daarbij werd de oude vrees van de Bijbelgenootschappen voor overheersing van de kerkelijke

leer gekoppeld aan de nieuwe wens om de Bijbel te presenteren als een klassiek literair werk, dat ook interessant is voor mensen buiten de kerk.

Deze wens ging in vervulling. Men is er buitengewoon goed in geslaagd om de NBV ook buiten het kerkelijke circuit in de markt te zetten. De verkoopcijfers waren mede daarom boven verwachting. Maar wordt het boek ook zo goed gelezen als het is verkocht? Ik weet wel zeker dat het niet zo is. Dit boek kan namelijk niet zonder een goede leeswijzer. Anders verzandt de welwillende, maar argeloze lezer ergens midden in het boek Exodus of raakt hij/zij het spoor bijster in een redenering van Paulus. De vraag dringt zich op of de NBV wel uitgegeven had mogen zonder de hulp zoals die nu, na vier jaar, geboden wordt in de NBV Studiebijbel.

Studiebijbel?

De NBV Studiebijbel voorziet dus in een behoefte. Hopelijk helpt het de lezer op weg en leert het hem/haar omgaan met dit boek, dat stamt uit een leef- en denkwereld die zo anders is dan de onze. Deze uitgave smaakt wel naar meer, want in feite is 'studiebijbel' een misleidende term voor dit boek. Het is een Bijbel met aantekeningen, vergelijkbaar met de Willibrordvertaling uit 1995. De uitgave is wel mooier en de aantekeningen zijn 'up to date'. Dat mag men van de lange rij medewerkers, een groot deel van de huidige generatie aan Bijbelgeleerden in Nederland en België, ook wel verwachten. Men vindt er echter geen gedetailleerde verantwoording van de vertaling. De vertalers zelf komen niet aan het woord. In zoverre kan men deze aantekeningen ook niet vergelijken met de kanttekeningen van de Statenvertaling. Men moet er dan ook geen weerlegging in verwachten van bijvoorbeeld de aantijgingen door Karel Deurloo en Nico ter Linden (in hun boek *Het luistert nauw*). Ook de door de teksten opgeroepen historische en theologische vragen worden slechts globaal behandeld. Wil men echt studeren met en op de teksten dan is de NBV Studiebijbel hooguit een eerste aanzet.

De Nederlands Bijbelgenootschap biedt hierbij wel de helpende hand. Dat gebeurt via internet. De NBV wordt namelijk prima begeleid via allerlei vertaalkundige en exegetische informatie die te vinden is op websites van het NBG (www.nbv.nl en www.voederbak.nl). Gedeeltelijk is deze gekoppeld aan het leesrooster. De daar geboden informatie is wetenschappelijk verantwoord maar ook voor de niet-deskundige goed te volgen. Het is een verademing vergeleken bij de vele al dan niet stichtelijk bedoelde onzin die de argeloze surfer op zoek naar informatie over de Bijbel via het internet over zich uitgestort krijgt. In zekere zin stellen de Bijbelgenootschappen zich bij de presentatie van de NBV Studiebijbel zich ten onrechte te terughoudend op. Ze hebben meer te bieden dan dit op zich fraaie boek. En het is nodig ook!